

Nr 15

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående lagen om semester.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 482 i första kammaren av herr *Hanson, Per-Olof*, och nr 563 i andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* angående rätten att räkna havandeskapstid såsom kvalifikationstid för semester, samt

2) motionen nr 368 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.* om sådan lagändring att sedvanliga fridagar icke inräknas i semestern.

I *motionerna I:482* och *II:563* hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om en ökning av den tid om tolv veckors ledighet för havandeskap och barnsbörd, som enligt semesterlagen är att anse som privilegieringstid, samt framläggande för riksdagen av de förslag vartill utredningen kan föranleda».

I *motionen II:368* föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om följande ändring av 8 § lagen den 29 juni 1945 om semester:

(Nuvarande lydelse)

8 §.

I semestern inräknas icke söndagar. Ej heller inräknas *däri* helgdagar, *såframt semestern utgår med mindre antal dagar i en följd än sex. Sedvanliga fridagar inräknas däremot i semestern.*

Arbetstagare, som — — — i semestern.

Vad i — — — i semestern.

(Föreslagen lydelse)

8 §.

I semestern inräknas icke söndagar. Ej heller inräknas helgdagar *eller sedvanliga fridagar.*

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionerna *II:563* och *II:368*.

Gällande bestämmelser

Enligt *lagen den 29 juni 1945 om semester* äger arbetstagare på grund av det arbete, som han under ett kalenderår (kvalifikationsår) utfört för arbetsgivarens räkning, rätt att av denne erhålla ledighet med bibehållen lön. Semestern skall utgå under året närmast efter kvalifikationsåret; dock må efter överenskommelse semestern helt eller delvis åtnjutas tidigare.

I fråga om semesterns längd gäller enligt 7 § att semester utgår med en och en halv dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst 16 dagar. Med dag, å vilken arbete utförts, jämställs dag, varunder arbetstagaren under pågående anställning a) åtnjutit semester, b) varit oförmögen till arbete på grund av sjukdom, dock att dag, som infaller efter det att arbetstagaren till följd av sjukdom varit frånvarande från arbetet under sammanlagt 90 dagar av kvalifikationsåret, jämställs endast om arbetsoförmågan föranletts av yrkesskada, c) i samband med havandeskap eller barnsbörd avhållit sig från arbetet, i den mån bortovaren icke överstigit 12 veckor, eller d) fullgjort sådan i 27 § värnpliktslagen eller med stöd därav föreskriven militärövning om högst 60 dagar, som ej är beredskapsövning eller direkt ansluter sig till första tjänstgöring, dock att av tid för militärövning högst 60 dagar under varje kvalifikationsår må räknas arbetstagaren till godo. Dag, under vilken arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av anledning, som angivits under b)—d), skall dock icke jämnställas med dag å vilken arbete utförts, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas arbetstagaren å sådan dag.

Av det anförda framgår, att en arbetstagare, som har fortlöpande arbete under kvalifikationsåret, har rätt till en årlig semester av 18 dagar. I syfte att ge arbetstagarna rätt till minst tre veckors ledighet har i 8 § föreskrivits, att söndagar icke skall inräknas i semestern. Motsatt huvudregel gäller för helgdagar. Endast för det fall att semestern utgår med mindre antal dagar i följd än sex skall helgdagar inte inräknas i semestern. Sedvanliga fridagar, som infaller under semestertiden, räknas däremot som semesterdagar oberoende av semestertidens längd. — För arbetstagare med söndagsarbete finns särskilda bestämmelser, som innebär att söndagarna skall anses falla utom semesterdagarna och att arbetstagaren tillförsäkras ledighet å söndag som infaller under eller näst efter semestern. Därest sådan arbetstagare helt eller delvis åtnjuter kompensation för sitt söndagsarbete genom ledighet å annan veckodag, skall sådana ledighetsdagar däremot, i den mån de infaller under semestern, räknas som semesterdagar. Samma regler gäller beträffande de helgdagar, som enligt vad ovan sagts inte skall inräknas i semestern.

Enligt 12 § äger arbetsgivaren bestämma, när semestern skall utgå. Semestern bör dock, om arbetstagaren icke begär annat, såvitt möjligt förläggas till sommartid.

Historik

Kvalifikationsreglerna

I 1938 års lag om semester saknades bestämmelser, varigenom frånvaro på grund av havandeskap eller barnsbörd i kvalifikationshänseende jämnställdes med arbetad dag.

I sitt år 1944 avgivna betänkande föreslog 1942 års semesterkommitté emellertid att bestämmelser av sådant innehåll skulle intagas i lagen. Hur långt man borde utsträcka arbetsgivarens skyldighet att bereda arbetstagar-
en semesterförmån för havandeskapstid fann kommittén vara en omdömesfråga. Kommittén stannade emellertid för samma tid som angavs i lagen den 19 maj 1939 om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av trolovning eller äktenskap m. m., enligt vilken förbud stadgades mot avskedande av kvinnlig arbetstagarare av den anledningen, att hon i samband med havandeskap eller barnsbörd under skälig tid, dock högst tolv veckor, avhöll sig från arbete.

I *propositionen nr 273 till 1945 års riksdag* med förslag till den nuvarande semesterlagen biträdde föredragande departementschefen kommitténs förslag med en maximering av privilegietiden till tolv veckor. Han erinrade samtidigt om att 1941 års befolkningsutredning föreslagit en utvidgning från tolv veckor till åtta månader av den tid, under vilken kvinna utan uppsägningsrisk kunde avhålla sig från arbete på grund av havandeskap eller barnsbörd, men tillade att den ifrågavarande privilegieringsfrågan enligt semesterlagen icke syntes äga direkt sammanhang med lösningen av det lagstiftningsspörsmål, som avsågs med befolkningsutredningens förslag.

Genom *propositionen nr 368 till samma riksdag* framlades förslag till den ännu gällande lagen om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. Den av befolkningsutredningen förordade utvidgningen av nämnda maximitid begränsades därvid till sex månader. Varken i propositionen eller vid riksdagsbehandlingen av densamma (jfr andra lagutskottets utlåtande nr 85) fördes bestämmelserna i semesterlagen på tal.

Sön- och helgdagars inräknande i semestern

1936 års *semestersakkunniga* föreslog i sitt år 1937 avgivna betänkande att söndagar icke skulle inräknas i semestern men väl helgdagar och sedvanliga fridagar. Regeln angående söndagarna syftade till att arbetstagarna skulle få en sammanhängande ledighet av hela veckor. Förslaget i övrigt motiverades på följande sätt:

Att helgdagar och andra fridagar inräknades bland semesterdagarna bleve till fördel för arbetsgivarna därigenom att de icke förlorade så många effektiva arbetsdagar. Bestämmelsen vore likaledes till fördel för alla arbetstagarare, som avlönades per timme eller dag eller arbetade mot ackordslön. Dessa arbetstagarare erhöles nämligen avlöning för en helgdag, som infölle under semestertiden, vilket eljest icke varit fallet. Den föreslagna bestämmelsen kunde däremot sägas vara till nackdel för dem, som vore avlönade med vecko- eller månadslön, då dessa personer därigenom förlorade en eljest arbetsfri dag. Denna omständighet torde dock icke kunna tillnötas avgörande betydelse med hänsyn till de stora fördelar, som den föreslagna bestämmelsen i övrigt medförde.

I proposition nr 286 till 1938 års riksdag med förslag till lag om semester (1938 års lag) frångicks de sakkunnigas förslag och propositionen förordade i denna del att i semestern icke skulle inräknas vare sig söndagar, helgdagar eller sedvanliga fridagar. Föredragande departementschefen anförde härom:

I och för sig måste den av de sakkunniga förordade regeln, att helgdagar och sedvanliga fridagar skola inräknas i semestern, anses vara välgrundad. Arbetstagarna erhålla nämligen ändock alltid minst två veckors ledighet, vilket är ändamålet med lagstiftningen. Bestämmelsen är även fördelaktig för industrien, som därigenom kan erhålla något flera arbetsdagar om året. Då jag likväl icke anser mig böra förorda de sakkunnigas förslag, är det beroende på att jag vill undvika bestämmelser, som kunna föranleda, att semestern för flertalet arbetstagare komme att koncentreras kring de stora högtiderna eller till midsommarveckan. En anhopning av semestern till samma tidrymd för flertalet arbetstagare måste nämligen ur skilda synpunkter anses vara olycklig. Med hänsyn härtill har jag funnit mig böra tillstyrka en bestämmelse om att helgdagar och sedvanliga fridagar i likhet med söndagar icke skola inräknas i semestern.

I anledning av vad som anförts i vissayttranden beträffande frågan om vad som skall förstås med begreppet sedvanlig fridag vill jag uttala, att därmed avses sådan dag, som för ett flertal arbetstagare icke är arbetsdag, ehuru dagen ej är sön- eller helgdag. Såsom exempel å en sedvanlig fridag vill jag nämna midsommarafton. Däremot kan såsom sådan fridag ej betecknas en fridag, som i det enskilda fallet gives till en arbetstagare i stället för söndagsledighet.

I motioner väckta i anledning av propositionen hemställdes att i semestertiden skulle inbegripas jämväl helgdagar och sedvanliga fridagar.

Andra lagutskottet, som behandlade ämnet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 58, anslöt sig till de sakkunnigas förslag och anförde att de av de sakkunniga åberopade skälen måste tillmätas större betydelse än fruktan för en koncentration av semestern till de större helgerna. Utskottet förordade därför, att helgdagar och sedvanliga fridagar i princip skulle inräknas i semestern. Denna regel borde emellertid enligt utskottet vidkännas ett undantag, och utskottet fortsatte:

Jämlikt 6 § andra stycket har undantag från skyldigheten att utgiva semester i ett sammanhang lämnats beträffande arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötsel samt beträffande hembiträde i lanthushåll. Den av utskottet förordade bestämmelsen skulle med hänsyn härtill kunna missbrukas på sådant sätt, att semestern för de nu nämnda arbetstagarna utlades å de särskilda helgdagarna. Flertalet arbetstagare vid jordbruket torde dessutom vara årsavlönade, och de skulle alltså icke ens erhålla någon ökad inkomst, därest semestern förlades till årets olika helgdagar. Därmed skulle värdet av reformen för arbetstagarna inom jordbruket praktiskt taget försvinna. Möjligheten till missbruk av lagens bestämmelser i den riktning utskottet nu skisserat måste förhindras. Efter övervägande av frågan vill utskottet förorda, att bestämmelsen om inräknande av helgdagar i semestern utformas på sådant sätt, att dessa dagar

ej skola inräknas i semestern, såframt denna utgår med mindre antal dagar i en följd än sex.

1942 års semesterkommitté föreslog att de 1938 antagna reglerna skulle bibehållas men kompletteras med föreskrifter för arbetstagare med söndagsarbete.

Vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande anförde *Landsorganisationen i Sverige* bl. a. följande om sön- och helgdagarnas inräknande i semestern:

I några förbundsyttranden yrkas att helgdagar (och sedvanliga fridagar) över huvud icke skola inräknas i semestern; denna bör omfatta endast arbetsdagar. Skäl kunna anföras både för och emot denna uppfattning. Dels utgår såväl den gällande som den föreslagna lagen från att ändamålet med lagstiftningen är att tillförsäkra arbetstagarna minst två veckors sammanhängande ledighet. Dels är inräknandet av helgdagarna såtillvida till fördel för alla tim-, dags- eller ackordsavlönade arbetstagare, att dessa därigenom erhålla avlöning för dagarna i fråga, vilket eljest ej varit fallet. Häremot kan anföras dels att inräknandet medför en kortare ledig tid, dels att vecko- och månadsavlönade arbetstagare icke ha någon ekonomisk fördel av bestämmelsen, dels att inräknandet föranleder en koncentration av semestrarna till de större helgerna. Ehuru särskilt den sistnämnda synpunkten måste anses vägande, vill landsorganisationen dock icke i förevarande sammanhang påyrka någon ändring beträffande helgdagsregeln. Skulle den spridning av semestrarna eller den — särskilt för Norrland — med hänsyn till årstiden lämpligare förläggning av dessa, som på arbetstagarhåll eftersträvas, icke heller framdeles visa sig möjlig att genomföra, kan det dock bli nödvändigt att i samband med frågan om andra åtgärder för vinnande av dessa syften taga regelns slopande eller revision under omprövning.

I *propositionen nr 273 till 1945 års riksdag* med förslag till den nuvarande semesterlagen följdes semesterkommitténs förslag.

Motionerna

I *motionerna I:482 och II:563* framhålles att det ur befolkningspolitiska och arbetsmarknadspolitiska synpunkter är angeläget, att en barnsörd för den förvärvsarbetande kvinnan icke medför alltför stort avbräck i utgående förmåner. Enär rätten att vara ledig från arbetet i anledning av havandeskap eller barnsörd utan risk för uppsägning utsträckts till en tid av sex månader, bör enligt motionärerna motsvarande utvidgning göras av reglerna i semesterlagen angående rätten att räkna havandeskapstid såsom kvalifikationstid för semester.

I *motionen II:368* görs gällande att regeln att inräkna helgdagar i semestern inom vissa företag utnyttjas på ett för de anställda orättfärdigt sätt genom att semestern under en följd av år för huvudparten av de anställda förlagts till tiden kring midsommarhelgen. Motionärerna fortsätter:

Olägenheterna av en sådan förläggning av semestern för de anställda är uppenbar. För de anställda innebär det i första hand att deras sammanlagda arbetstid per år räknat ökar eftersom antalet arbetsfria dagar minskar.

En annan olägenhet i detta sammanhang är, att då semestern påbörjas midsommarafton — för att arbetsgivaren skall få räkna midsommardagen som semesterdag — arbetet skall påbörjas på fredagen den tredje veckan. Har vederbörande förlagt sin semester utanför hemorten, innebär detta att återresan ofta måste påbörjas redan i början av den tredje veckan av semestern.

Enligt semesterlagen är söndag som infaller under eller omedelbart efter semestern ledig dag, även om vederbörande normalt har att arbeta på söndag. Genom att arbetsgivarna har möjlighet att inräkna helgdag i semestern och i anslutning härtill förlägger semesterns början så, att återgång till arbete skall ske en fredag, kan vederbörande arbetstagare även gå miste om den söndagsledighet han annars skulle erhålla.

En annan olägenhet med semester vid midsommartid är enligt motionärerna att de s. k. semesterbiljetterna för järnvägsresor icke gäller vid midsommarhelgen.

Utskottet

I förevarande motioner behandlas två olika frågor som rör semesterlagstiftningen, nämligen rätten att räkna havandeskapstid som kvalifikations-tid för semester samt helgdagars och sedvanliga fridagars inräknande i semestern.

Enligt gällande bestämmelser utgår semester i princip med en och en halv dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar. Med dag, å vilken arbete utförts, jämställes dag, varunder arbetstagaren under pågående anställning i samband med havandeskap eller barnsbörd avhållit sig från arbetet, i den mån bortovaren icke överstigit tolv veckor. Att maximeringen fastställts till just tolv veckor har som framgår av den tidigare redogörelsen visst samband med det vid bestämmelsens tillkomst rådande förbudet att avskeda kvinnlig arbetstagare av den anledningen, att hon i samband med havandeskap eller barnsbörd under skälig tid, dock högst tolv veckor, avhöll sig från arbetet. I motionerna I: 482 och II: 563 erinras om att en utvidgning skett efter semesterlagens tillkomst av den tid, under vilken en arbetstagare utan risk för uppsägning kan avhålla sig från arbetet på grund av havandeskap eller barnsbörd, från tolv veckor till sex månader. Under hänvisning härtill göres i motionerna gällande att även privilegieringstiden i semesterlagen bör utvidgas, och motionerna mynnar ut i en hemställan om utredning av denna fråga.

I sitt år 1961 avgivna betänkande »Stöd åt barnaföderskor» erinrar socialpolitiska kommittén också om de skärpta bestämmelserna om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av havandeskap eller barnsbörd. För att dessa bestämmelser skall få full effekt är det enligt kommitténs mening nödvändigt att de kompletteras med sådana ekonomiska åtgärder, att kvinnorna får möjlighet att utnyttja den rätt till ledighet som bestämmelserna ger dem. Kommittén föreslår därför att man i moderskapsförsäkringen skall

utsträcka tiden för åtnjutande av tilläggspenning från 90 till 180 dagar. Enligt vad utskottet inhämtat kommer riksdagen inom kort att föreläggas förslag av sådan innebörd. Om man utgår från att ett sådant förslag vinner riksdagens bifall, kan det enligt utskottets mening med fog ifrågasättas, om inte ändring av semesterlagens privilegieringsregler bör vidtagas. Det skulle nämligen vara inkonsekvent att å ena sidan främja den kvinnliga arbetstagarens möjlighet att vara ledig från arbetet i samband med havandeskap och å andra sidan bibehålla regler i semesterlagen, som skulle resultera i förkortad semester i sådana fall. Utskottet finner det därför lämpligt att frågan om en utökning av privilegieringstiden i semesterlagen för bortovaro på grund av havandeskap och barnsbörd göres till föremål för utredning. Denna synes lämpligen böra verkställas av 1960 års semesterkommitté.

Enligt semesterlagen gäller vidare, att söndagar icke skall inräknas i semestern. Syftet med denna regel är att arbetstagarna skall få rätt till sammanhängande ledighet i hela veckor. Helgdagar och sedvanliga fridagar skall däremot inräknas i semestern med det undantaget att, då semestern utgår med mindre antal dagar i följd än sex, helgdagar inte skall inräknas i semestern. Under påståendet att dessa regler av vissa arbetsgivare utnyttjats på ett för de anställda orättfärdigt sätt genom att semestern förlagts till tiden kring midsommarhelgen hemställes i motionen II: 368 att riksdagen måtte besluta sådan ändring av semesterlagen att helgdagar och sedvanliga fridagar icke skall inräknas i semestern.

Såsom också framgår av den tidigare redogörelsen gick meningarna starkt isär vid semesterlagens tillkomst om man skulle inräkna helgdagar och sedvanliga fridagar i semestern eller ej. Som skäl för en sådan regel åberopades att den var till fördel dels för industrien, som skulle förlora mindre antal arbetsdagar, och dels för alla tim-, dags- eller ackordsavlönade arbetstagare, som skulle erhålla avlöning för helgdagen i fråga; detta skulle de eljest icke få. Vidare framhölls det att med en sådan regel skulle man ändå alltid vinna semesterlagens dåvarande syfte att tillförsäkra arbetstagarna minst två veckors semester. Som skäl mot att inräkna helgdagar och sedvanliga fridagar i semestern anfördes att arbetstagarna därigenom skulle få kortare ledig tid och att vecko- och månadsavlönade icke skulle ha någon ekonomisk fördel av bestämmelsen. Dessutom ansåg man en sådan regel medföra risk för koncentration av semestrarna till de större helgerna, särskilt midsommarhelgen.

1960 års semesterkommitté har att verkställa en översyn av semesterlagstiftningen med inriktning på införande av fyra veckors semester. Enligt sina direktiv skall utredningen beakta de problem som sammanhänger med den fjärde semesterveckans förläggning och därvid pröva bl. a. huruvida denna skall kunna uppdelas i enstaka dagar. Vid en sådan prövning lär kommittén inte kunna undgå att beröra bestämmelserna angående helgdagars

och sedvanliga fridagars inräknande i semestern. Det framstår därför enligt utskottets mening som lämpligt, att det i förevarande motion aktualiserade spørsmålet tages upp av kommittén till behandling i detta sammanhang.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, nämligen

1) I: 482 och II: 563 samt

2) II: 368,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anför.

Stockholm den 13 mars 1962

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, herr Birke, fru Gärda Svenson,* fröken Nordström och herr Lars Larsson;

från a n d r a kammaren: herr Nilsson i Göteborg, fröken Wetterström, herr Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Wiklund i Stockholm, Fredriksson, Carlsson i Huskvarna* och Gomér.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.